

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนและสังคม PARTICIPATION OF PEOPLE IN COMMUNITY AND SOCIAL DEVELOPMENT

พระมหาดานอม ธานาวโร และพระครูสิริปัญญาภิวัดน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Maha Thanom Thanavaro and Phra Khru Siripunnyapiwat

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: Mcu.mahatanom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนและสังคม ผลการศึกษาพบว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมชุมชนและสังคมในทุกขั้นตอน ทั้งการพัฒนา การแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหา โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชนและสังคม โดยยึดหลักของการมีส่วนร่วมที่ว่าประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิด การพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สำคัญและต้องเป็นกระบวนการในการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้นและรุ่งเรืองขึ้นในทุก ๆ ด้าน อาจจะค่อยเป็น ๆ หรือก้าวกระโดดก็ได้ ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งสามารถจัดการกับภาวะการณ์ของกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของพึ่งตนเอง และสังคม และการพัฒนาเป็นการคิดตัดสินใจและดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เห็นได้ชัดเจน การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องการบริหารจัดการที่ดี มีการวิเคราะห์ปัญหาให้ตรงกับความต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องที่สำคัญ รูปแบบและเทคนิคการมีส่วนร่วมที่หลากหลายอย่างชัดเจนและตรงประเด็น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, ประชาชน, พัฒนาชุมชน, สังคม

Abstract

This academic paper aims to promote public participation in community and social development. The results of the study showed that providing opportunities for people to participate in communities and society at all stages, including development, problem solving

and problem prevention, by providing opportunities to participate in initiatives, joint policy formulation, joint planning. Make decisions and stick to the plan. Public participation is at the heart of community and social development work. Community and local development is important and must be a process of operation that contributes to the transformation of local communities for the better, prosperity and prosperity in all aspects, either gradually or by leaps and bounds. They are able to deal with the globalization trend in order to address the needs of self-sufficiency and society and develop into decision-making and action to solve obvious problems. Public participation requires good management. The problem is analyzed to meet the need for public participation. Public participation is important. A variety of forms and techniques of engagement are clear and to the point.

Keyword: Participation, people, community development, society

บทนำ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในสังคมปัจจุบัน การขับเคลื่อนกลยุทธ์ การทำงานทั้งระดับชุมชน และระดับประเทศก็ต้องมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงต้องมุ่งเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การเกิดขึ้นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นรากฐานของการพัฒนาประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยร่วมกันใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ และความชำนาญที่มีเหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง จึงหมายถึงการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นแนวความคิดใหม่ที่มีรากฐานมาจากแนวคิดของระบอบประชาธิปไตย เป็นกระแสของความคิดที่ทำให้ผู้คนในสังคมตระหนักว่าการดำเนินกิจการใด ๆ ก็ตาม ผู้ที่ได้รับผลกระทบและมีส่วนได้เสียควรเป็นผู้มีโอกาสดำเนินการได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะความคิด การปฏิบัติงานประชาสัมพันธ์ในยุคปัจจุบันจึงต้อง ประยุกต์แนวคิดให้ตอบรับกับแนวคิดประชาธิปไตย โดยต้องสร้างกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนอัน เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน และเป็นส่วนสำคัญของแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนกลุ่มที่มีส่วนได้เสียและได้รับผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต โดยการพัฒนาจึงเริ่มจากความต้องการของชุมชนแทนความต้องการของหน่วยงานภาครัฐรูปแบบของการมีส่วนร่วม การที่ประชาชนภายในพื้นที่มีการรวมกลุ่ม ในรูปของประชาคมหรือชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่สนับสนุน ความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วม

ร่วม ของประชาชน ให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา ซึ่งการแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องมีความร่วมมือ ทำพร้อม ๆ กัน ในทุกระดับต้องระดมทุกองค์ประกอบในสังคม โดยเฉพาะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความ เป็นชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ตามรัฐธรรมนูญ 2560 ได้บัญญัติ ไว้ว่า มาตรา 253 ในการดำเนินงาน ในส่วนของท้องถิ่นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาท้องถิ่น และ ผู้บริหารท้องถิ่นเปิดเผยข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานให้ประชาชนทราบ รวมตลอดทั้งมีกลไกให้ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560)

สรุป การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การ พัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนด นโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นหัวใจของงาน พัฒนาชุมชนและสังคม โดยยึดหลักของการมีส่วนร่วมที่ว่าประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิด การ ตัดสินใจ การวางแผนงาน การปฏิบัติการ และการร่วมกันบำรุงรักษา การวัดความสำเร็จหรือเป้าหมาย ของการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ที่การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างประชาชนและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของชุมชน การให้ประชาชนมาร่วมแสดงความคิดเห็น เรียกร้อง แสดง ความต้องการ การมีส่วนร่วม ควรทำด้วยความสมัครใจ และตั้งอยู่บนความเสมอภาค สนองตอบความ ต้องการของตนและชุมชนอย่างแท้จริง การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการปฏิบัติอย่างแท้จริงจะ ทำให้บุคคล ชุมชน เกิดความสามัคคี ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมเป็นการแสดงออก อย่างมีเป้าหมายแสดงให้เห็นต้องการขั้นพื้นฐานการแก้ปัญหาของชุมชนเป็นเรื่องของประชาชนและ ร่วมกันแก้ปัญหาาร่วมกันอย่างเป็นระบบ และถูกต้องตรงความต้องการของประชาชน

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญขึ้นอยู่กับรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ดำเนินอยู่ โดยทั่วไป สามารถสรุปได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับ การ แจ้งให้ ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการรวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การ ได้รับแจ้งข่าวสาร ดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ
2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือ ระหว่าง ผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่ เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและ ตรวจสอบข้อมูล เพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น
3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่าย เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวที สาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งการ ประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายรูปแบบ ได้แก่

3.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึง ลักษณะโครงการและผลกระทบที่ คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อซักถาม

3.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วย อธิบาย และให้ความเห็น ต่อโครงการ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

3.3 การประชุมพิจารณา (Public Hearing) เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มี การปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบของ ผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับมีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน

4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่ เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ลักษณะที่สำคัญของการมีส่วนร่วมว่าเป็นเรื่องของกระบวนการ

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงสุด โดยให้ ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบ อำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น

ระดับการมีส่วนร่วม

ระดับที่ 1 การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเกี่ยวกับกิจกรรม หรือสิทธิต่าง ๆ ของประชาชน การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือเป็นระดับที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนน้อยที่สุด ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐาน ของประชาชนในการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานของภาครัฐ โดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่ในการ นำเสนอข้อมูลที่เป็นจริง ถูกต้อง ทันสมัย และประชาชนสามารถเข้าถึงได้

ระดับที่ 2 การปรึกษาหารือ (Consult) เป็นระดับการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้สึก และความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจ ดังนั้น ประชาชนมีบทบาทในฐานะการให้ข้อมูลการ ตัดสินใจเป็นของหน่วยงานภาครัฐรูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เช่น การสำรวจ ความคิดเห็น และการ ประชุมสาธารณะ

ระดับที่ 3 การให้ประชาชนเข้ามามีบทบาท (Involve) ในกระบวนการทำงานเริ่มตั้งแต่การ กำหนดนโยบาย การวางแผน โครงการ และวิธีการทำงานโดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่จัดระบบอำนวยความสะดวก ยอมรับการเสนอแนะ และการตัดสินใจร่วมกับภาคประชาชน การมีส่วนร่วมระดับนี้มักดำเนินการ ในรูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ระดับที่ 4 การสร้างความร่วมมือ (Collaborate) เป็นระดับของการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้า มามีส่วนร่วมในระดับสูง โดยประชาชนและภาครัฐจะทำงานร่วมกันในกระบวนการของการตัดสินใจ เช่น คณะกรรมการร่วมภาครัฐ และเอกชน คณะที่ปรึกษาภาคประชาชน

ระดับที่ 5 การให้อำนาจแก่ประชาชน (Empower) เป็นระดับที่ให้บทบาทแก่ประชาชนในระดับที่สูงที่สุด เพราะให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ รัฐจะดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูงสุดนี้เน้นให้ประชาชนเป็นเจ้าของดำเนินการกิจ และภาครัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนเท่านั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับนี้ เช่น การลงประชามติ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยกระบวนการประชาคม (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ, 2554: 18)

การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือเป็นระดับที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้สึก และความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมระดับนี้จะดำเนินการในรูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติ การสัมมนา การลงมือปฏิบัติ การมีส่วนร่วมไม่ว่าระดับไหนก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูงสุดนี้เน้นให้ประชาชนได้รับรู้กระบวนการต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมและเข้าถึงทุกระดับ

ระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

การแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ โดยมีข้อสังเกต คือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะลดลง ตามลำดับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

1. ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุด และเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชน โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าวสาร และการแสดงนิทรรศการ เป็นต้น แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใด ๆ
2. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือผู้วางแผนโครงการจะเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินข้อดีข้อเสียของโครงการ อย่างชัดเจนมากขึ้น เช่น การจัดทำแบบสอบถามก่อนริเริ่มโครงการต่าง ๆ หรือการบรรยายและเปิดโอกาสให้ ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ เป็นต้น
3. ระดับการปรึกษาหารือ เป็นการเจรจาอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น
4. ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ผู้วางแผนโครงการกับประชาชนมีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการโครงการเหมาะที่จะ ใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อินญาโตตุลาการเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อ หาทางประนีประนอมกัน เป็นต้น

5. ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ เป็นขั้นการนำ โครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6. ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหา ข้อ ขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ แต่การลงประชามติจะสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับความชัดเจนของประเด็นที่จะลงประชามติและการกระจายข่าวสารเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียของประเด็นดังกล่าว ให้ประชาชนเข้าใจอย่างสมบูรณ์และทั่วถึงเพียงใด โดยในประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ผลของการลงประชามติจะมีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตาม แต่สำหรับประเทศไทยนั้น รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันบัญญัติให้ผลของการประชามติมีทั้งแบบที่มีข้อยุติโดยเสียงข้างมาก และแบบที่เป็นเพียงการให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีซึ่งไม่มี ผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตามแต่อย่างใด (มาตรา 165)

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

เจมส์แอล เครยตัน (2554) ได้กล่าวประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

1. คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้นเนื่องจากกระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนจะช่วยสร้างความกระจำให้กับวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบาย และบ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมของประชาชนนำมาสู่การพิจารณาทางเลือกใหม่ ๆ ที่น่าจะเป็นคำตอบที่มีประสิทธิภาพที่สุดได้

2. ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง แม้ว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมจะต้องใช้เวลาและมีค่าใช้จ่ายมากกว่าการตัดสินใจฝ่ายเดียวแต่การตัดสินใจฝ่ายเดียวที่ไม่คำนึงถึง ความต้องการแท้จริงของประชาชนนั้น อาจนำมาซึ่งการโต้แย้งคัดค้านหรือการฟ้องร้องกันอันทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในระยะยาวเกิดความล่าช้าและความล้มเหลวของโครงการได้ในที่สุด

3. การสร้างฉันทามติการมีส่วนร่วมของประชาชนจะสร้างข้อตกลงและข้อผูกพันอย่างมั่นคงในระยะยาวระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างกันช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ลดข้อโต้แย้งทางการเมืองและช่วยให้เกิดความชอบธรรมต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

4. การนำไปปฏิบัติง่ายขึ้น การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้ประชาชนมี ความรู้สึกของการเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และทันทีที่การตัดสินใจได้เกิดขึ้นพวกเขาก็อยากเห็นมันเกิดผลในทางปฏิบัติและยังอาจเข้ามาช่วยกันอย่างกระตือรือร้นอีกด้วย

5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด เพราะการเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาแสดงความต้องการและข้อห่วงกังวลตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจะช่วยลดโอกาสของการโต้แย้ง และการแบ่งฝ่ายที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างรุนแรงได้

6. การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม เนื่องจากกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะสร้างความน่าเชื่อถือต่อสาธารณชน และเกิดความชอบธรรมโดยเฉพาะเมื่อต้องมีการตัดสินใจในเรื่องที่มีการโต้แย้งกัน

7. การคาดการณ์ความห่วงกังวลและทัศนคติของสาธารณชน เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้มาทำงานร่วมกับสาธารณชนในกระบวนการมีส่วนร่วมพวกเขาจะได้รับรู้ถึงความห่วงกังวลและมุมมองของสาธารณชนต่อการทำงานขององค์กรซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่สามารถคาดการณ์ปฏิกิริยาตอบสนองของสาธารณชนต่อกระบวนการและการตัดสินใจขององค์กรได้

8. การพัฒนาภาคประชาสังคม ประโยชน์อย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ทำให้ประชาชนมีความรู้ทั้งในส่วนของเนื้อหาโครงการและกระบวนการตัดสินใจของรัฐรวมทั้งเป็นการฝึกอบรมผู้นำและทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกันแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องการบริหารจัดการที่ดี มีการวิเคราะห์ปัญหาให้ตรงกับความต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องที่สำคัญ รูปแบบและเทคนิคการมีส่วนร่วมที่หลากหลายการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายภาครัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไปโดยเน้นการสื่อสารสองทางทั้งช่องทางที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

การพัฒนาชุมชนได้มีกำเนิดขึ้นและเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วและจากการที่การพัฒนาชุมชนได้ถูกนำมาใช้และรับการยอมรับอย่างแพร่หลายจึงได้มีองค์การ ด้านการพัฒนาท้องถิ่น นักพัฒนาได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า การที่คนในท้องถิ่นและสังคมโดยรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเองชุมชน สังคมให้ดีขึ้น การพัฒนาเป็นเสมือนกลวิธีหรือมรรควิธีที่ทำให้เกิดผล ที่ต้องการคุณภาพชีวิต ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2525)

องค์การสหประชาชาติ ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น เป็นกระบวนการร่วมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติทำให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่ (UN, 1955 อ้างอิงใน จิตติมา อัครนิติพงศ์, 2557)

กรมการพัฒนาชุมชน ได้กล่าวว่า การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง ช่วยเพื่อนบ้านและชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น โดยการพัฒนาชุมชนต้องเป็นขบวนการอย่างใดอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือน ยิงยุและส่งเสริมประชาชน ในชนบทให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น และเสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการดูแลตนเองตามระบอบประชาธิปไตย (พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์, 2560)

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง คือ หลักประชาชน ดังต่อไปนี้

1. เริ่มต้นที่ประชาชน โดยยืนจุดเดียวกับประชาชน มองโลก มองชีวิต มองปัญหาจากทัศนะของประชาชน เพื่อให้เข้าใจปัญหา ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อให้เข้าถึงชีวิตจิตใจของประชาชน

2. ทำงานร่วมกับประชาชน โดยการคำนึงถึงการทำที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจปัญหาของตนเองและของท้องถิ่น และมีกำลังใจลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหา ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ไขปัญหานั้น ย่อมมีหนทางที่จะกระทำได้โดยไม่ยากหากเข้าใจปัญหาและเข้าถึงจิต

3. ยึดประชาชนเป็นหลัก โดยประชาชนต้องเป็นผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเองไม่ใช่เป็นผู้ถูกระทำ หรือเป็นฝ่ายรองรับข้างเดียว เพราะผลของการกระทำการพัฒนานั้น ตกอยู่ที่ประชาชนโดยตรง ท้องถิ่นโดยตรง ประชาชนเป็นผู้รับโชค หรือเคราะห์จากการพัฒนา นั้น

การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจเพื่อพัฒนาการเมืองประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามหลักการ ธรรมาภิบาลที่ภาครัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนรับรู้ ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างความโปร่งใสและเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของภาครัฐให้ดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุก ๆ ฝ่ายในการบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

ความสำคัญของการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

ความสำคัญของการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมประชาชนในชนบทด้วยโอกาสทางการศึกษา ทางด้านการเมืองการปกครองจากปัญหาเศรษฐกิจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ เป็นที่ทราบกันว่าปัญหาที่ชุมชนประสบกันอยู่ทั่ว ๆ ไปก็คือปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนประสบความยากลำบากมีความแร้นแค้นเนื่องจากการขาดความรู้ในการผลิตสมัยใหม่วิธีการผลิตยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ รวมทั้งขาดแคลนเงินทุน ขาดแคลนอุปกรณ์ในการผลิตเกษตรกรมักขายผลผลิตให้แก่พ่อค้าคนกลางในราคาต่ำและช่องทางประกอบอาชีพอย่างอื่นมีจำกัดหลังจากเก็บแล้วเกษตรกรส่วนใหญ่จะว่างงาน การนำเอาการพัฒนาชุมชนมาใช้จะทำให้เศรษฐกิจของเกษตรกรชนบทดีขึ้น คือ 1) ช่วยยกระดับการครองชีพของประชาชนให้ดีขึ้น 2) ช่วยแก้ไขปัญหาว่างงาน 3) ส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ 4) ลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นในสังคม 5) ทำให้ประชาชนมีฐานะด้านเศรษฐกิจดีขึ้นและประเทศชาติมีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ

2. ความสำคัญทางสังคมประชาชนในชนบทด้วยโอกาสทางการศึกษา เป็นเหตุให้ชาวชนบทมีสภาพความเป็นอยู่ทางด้านสุขภาพอนามัยต่ำไปด้วย สุขภาพของชาวชนบทเป็นแบบสามวันดีสี่

วันไข้เป็นโรคขาดสารอาหารและทางเดินอาหารก่อให้เกิดการด้อยคุณภาพของประชาชน ส่วนด้านความคิดต่าง ๆ นับว่ายังเป็นแนวความคิดที่ล้าสมัยยึดมั่นในเรื่องไสยศาสตร์เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนในชนบทเจริญช้าและมีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจการนำเอาวิธีการพัฒนาชุมชนเข้าไปใช้ในชุมชน มีผลทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนไปในทางที่ดี คือ 1) ทำให้ประชาชนได้รู้จักการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น 2) ช่วยให้ประชาชนรู้จักป้องกันโรคภัยไข้เจ็บรักษาอนามัยครอบครัวให้ดีขึ้น 3) เป็นการลดความแตกต่างระหว่างชนชั้นในสังคมให้บรรเทาเบาบางลงสร้าง ความเป็นธรรมให้เกิดขึ้น समाधि 4) ช่วยปรับปรุงชีวิตความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมให้ดีขึ้น 5) ทำให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ของตนและมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

3. ความสำคัญทางด้านการเมืองการปกครองจากปัญหาเศรษฐกิจ และสังคมที่ชาวบ้านชนบทได้รับทำให้มีผลสืบเนื่องมาสู่ปัญหาทางการเมืองการปกครองด้วย ต้นเหตุคือความยากจนที่ทำให้ชาวบ้านไม่มั่นใจในการเมืองการปกครองประชาชนถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของคนบางกลุ่มเท่านั้นปัญหาความยากจนจะโยงมาสู่ปัญหาการเมือง จะเห็นได้จากปัญหาผู้ก่อการร้ายและการด้อยการศึกษาที่เป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่ปัญหานี้การไม่เข้าใจในเรื่องการเมืองประกอบกับความยากจน เมื่อมีฝ่ายตรงข้ามมาเกลี้ยกล่อมชักชวนก็เห็นตามไปด้วย ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงมีผลต่อการเมืองการปกครอง ดังนี้ 1) เป็นการก่อให้เกิดความสามัคคีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและคนในชาติ 2) ทำให้ประชาชนเกิดความรักความเข้าใจในรัฐบาลและประเทศชาติของตนยิ่งขึ้น 3) เป็นการขัดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับประชาชน และระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ 4) ทำให้ประชาชนสนใจที่จะปกครองตนเองและเข้าใจการปกครองในระบบ ประชาธิปไตยมากขึ้นการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้พัฒนาบรรลุเป้าหมายได้ ฉะนั้น ในการพัฒนาชุมชนจึงพยายามที่จะพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไปพร้อมกันทุกด้านที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะจะมีส่วนช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างมาก กล่าวคือหากเราพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว โดยละทิ้งหรือไม่ให้ความสำคัญแก่ด้านอื่นอย่างเท่าเทียมกัน แล้วด้านที่พัฒนานั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จเพราะมีด้านที่ไม่พัฒนาเป็นเครื่องถ่วงอยู่ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชุมชนสังคมจึงต้องพัฒนาทั้งคนและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน

สรุปการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สำคัญและต้องเป็นกระบวนการในการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้นและรุ่งเรืองขึ้นในทุก ๆ ด้าน อาจจะค่อยเป็น ๆ หรือก้าวกระโดดก็ได้ ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสามารถจัดการกับภาวะการณ์ของกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ตนเองและสังคม และการพัฒนาเป็นการคิดตัดสินใจและดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เห็นได้ชัดเจน ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการที่ประชาชนได้เข้าถึงข้อมูลสำคัญเพื่อในการพัฒนาต่อไปทันแก่โลกกระแสโลกาภิวัตน์

ปรัชญาของการพัฒนาท้องถิ่น

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนมาจากหลักการแห่งธรรมชาติ และภาวะทางกายภาพของมนุษย์ ที่มนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งรูปร่าง สมอง สติปัญญาและจิตใจ ภาวะธรรมชาติ และภาวะกายภาพนี้ ทำให้มนุษย์ไม่สามารถที่จะประสบความสำเร็จของชีวิตได้เท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาพในโอกาสที่จะกระทำการสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเท่าเทียมกันก็ตาม การพัฒนาชุมชน เป็นกลไกอันสำคัญที่กำหนดทิศทางนโยบาย แนวทางและกระบวนการในการพัฒนา เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ชุมชนที่สุขสมบูรณ์

สรุปการพัฒนาชุมชน เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบ อันประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ สภาพทั่วไปของปัญหา ความต้องการ กระบวนการแก้ไขปัญหา และผู้เกี่ยวข้องในระบบ และปัจจัยภายนอก อันได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ การพัฒนาชุมชน เป็นการบริหารจัดการชุมชนที่มีกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งองค์ความรู้ ทุนเมืองประกอบทั้ง ภาครัฐ ท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาสังคม โดยท้องถิ่นเป็นองค์กรหลัก และประชาสังคมเป็นผู้รับประโยชน์ที่สุขสมบูรณ์ การพัฒนาชุมชน จึงเป็นภาระหน้าที่ของคนทุกคนที่จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สุขร่วมกัน ชุมชน เป็นการรวมตัวของบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในขอบเขตพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระดับพื้นฐานที่สุด คือ หมู่บ้านหรือชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มารวมกันเพื่อแก้ไขปัญหาเดียวกัน เช่น ชุมชนลุ่มน้ำ ชุมชนวัฒนธรรม เป็นต้น

หลักปรัชญามูลฐานของงานพัฒนาชุมชน

ปรัชญาการพัฒนาชุมชน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนพลังสำคัญที่บันดาลให้งานบรรลุ สำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์สมความมุ่งหมายที่มาจากประชาชน โดยเชื่อว่าประชาชนทุกคนไม่ ว่าจะยากดีมีจนหรือด้อยการศึกษาก็ยังปรารถนาที่จะปรับปรุงพัฒนาวิถีชีวิตของตนให้มีมาตรฐานมี คุณภาพเท่าเทียมกับผู้อื่นการค้นพบให้เกิดประโยชน์เพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม เป็นการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชน ช่วยให้ประชาชนได้บรรลุถึงเป้าหมายถึงความปรารถนา ความสุขในชีวิตและเป็นสิ่งที่ตั้งงานในการได้ช่วยเหลือ ในลักษณะทำหน้าที่ของเพื่อนมนุษย์ในสังคม

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่แท้จริงโดยให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นหลัก

1. เริ่มต้นที่ประชาชน โดยยืนจุดเดียวกับประชาชน มองโลก มองชีวิต มองปัญหา จาก ทศนะของประชาชน เพื่อให้เข้าใจปัญหา ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อให้เข้าถึงชีวิต จิตใจ ของประชาชน

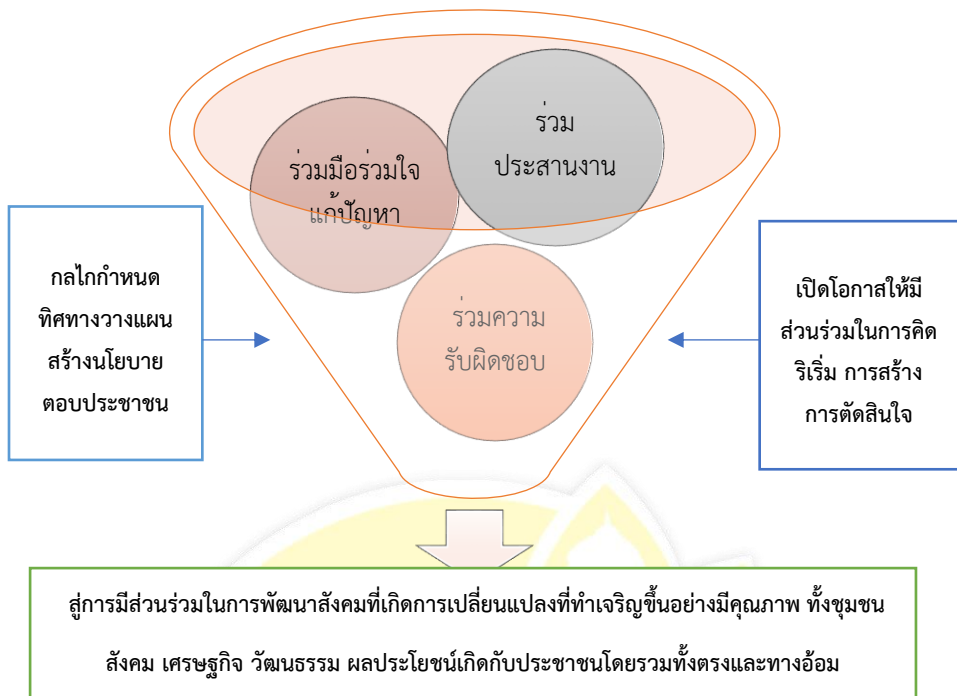
2. ทำงานร่วมกับประชาชน โดยการคำนึงถึงการที่จำทำให้ประชาชนเข้าใจปัญหาของตนเองและของท้องถิ่น และมีกำลังใจลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหา ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ไขปัญหา ย่อมมีหนทางที่จะกระทำได้โดยไม่ยากหากเข้าใจปัญหาและเข้าถึงจิตใจของประชาชน

3. ยึดประชาชนเป็นพระเอก โดยประชาชนต้องเป็นผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเองไม่ใช่เป็นผู้ถูกกระทำ หรือเป็นฝ่ายรองรับข้างเดียว เพราะผลของการกระทำการพัฒนานั้น ตกอยู่ที่ประชาชนโดยตรง ท้องถิ่นโดยตรง ประชาชนเป็นผู้รับโชค หรือเคราะห์จากการพัฒนานั้น (สมชาย ศรีวิรัตน์)

สรุปการพัฒนา หมายถึง การทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้า เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยตรง เช่น การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม การพัฒนาประเทศ เป็นการทำให้ดีขึ้น ให้เจริญขึ้นทั้งทางด้านวัตถุ และทางด้านจิตใจ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ดังนั้น การพัฒนาเป็นกระบวนการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมออยู่ตลอดเวลา เป็นการพัฒนาที่มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจ ชุมชนสังคม และสิ่งแวดล้อมโดยตรง ดังนั้น การพัฒนาที่มีความเปลี่ยนแปลงต้องมีการวางแผน มีนโยบาย โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ จะเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพแวดล้อม และเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านคุณภาพชีวิตเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ประชาชนเป็นหลักสำคัญ

องค์ความรู้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบ ต่อประชาชน ต่อการดำเนินชีวิต และต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดยส่วนรวม การมีส่วนร่วมเป็นการร่วมกันแสดงความคิดเห็น ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ร่วมกันในการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและสังคม ร่วมกันวางแผนและปฏิบัติ ร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และสังคม โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้เข้าใจ เข้าถึง เปิดโอกาส ร่วมพัฒนาประชาชนทุกคนปรารถนาที่จะปรับปรุงพัฒนาวิถีชีวิตของตนให้มีมาตรฐานมีคุณภาพเท่าเทียมกับผู้อื่นการดำเนินการนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์เพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- จิตติมา อัครจิตพิงค์ (2557). การพัฒนาองค์กร.พระนครศรีอยุธยา: คณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ และคณะ (2554). การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบาย สาธารณะ, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ.พี.กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.
- พัฒน์ บุญยรัตนพันธ์. (2560). การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (6 เมษายน 2560). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก
- สมชาย ศรีวิรัตน์ (2567). การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น : แนวคิด หลักการพัฒนา และการดำเนินงานพัฒนาชุมชน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:<https://www.gotoknow.org/posts/549133>
- สมศักดิ์ ศรีสนตีสุข. (2525). สังคมไทยแนวทางการวิจัยและพัฒนา. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

